

YOKSULLUK EKSENİNDE ENGELLİLERİN EĞİTİMİ

Arzu BESİRİ*

“Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir akide, milli veya içtimai menşe, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetilmeksizin İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde ilan olunan tekmil haklardan ve bütün hürriyetlerden istifade edebilir.”

GİRİŞ

Türkiye’de engelliler toplumla bütünleşme yönünde yoğun sorunlar yaşamaktadırlar. Yaşamın pek çok alanına yayılan sorunlar, engelli bireylerin, toplumla işlevsel bir bütünlük içinde yaşamalarını güçleştirmektedir. Toplumun engelliği anlamaması, yaşadıkları hayat içinde onları fark etmemesi, engellilerin de kendilerini geriye çekmesine böylece toplumda ayrışmalara sebep olmuştur.

Eğitim olanaklarından yeterince yararlanamama, fiziksel ayrımcılığa maruz kalma, toplum içindeki düşük roller, işsizlik, yoksulluk ve daha birçok konu engelliler tarafından yaşanan temel sorunlardır. Engelli bireylere yönelik ön yargılar beraberinde birçok olumsuzluğu getirmektedir. Engelli bireyler eğitim ve istihdam sorunları, ön yargılar neticesinde yanlış tutumlar, bağımsız hareket edememe ve ulaşılabilirlikte engeller gibi nedenlerle çoğunlukla geçimlerini temin edememektedirler. Anayasa’nın 10. maddesine göre, herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle kanun önünde eşittir. Bu hükümden de herkesin eşit hak-

* İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan Hakları Hukuku Yüksek Lisans Programı öğrencisi.

lara sahip olduğunu kolaylıkla çıkartırız. Fakat bu eşitlik ilkesinden en az yararlananlar maalesef engellilerdir. Bunun nedeni engellilerin Anayasa'dan ve yasalardan kaynaklanan haklarını bilmemeleri, engelliler adına hizmet veren başta vakıf ve dernekler olmak üzere kurum ve kuruluşların üyelerini bilinçlendirecek yeterliliğe sahip olmamaları vs.'dir.

Her şeyin hızla değiştiği bir dünyada, engellilerin de eğitilip potansiyel haline dönüştürülmesi gerekmektedir. Dünya Bankası verilerine göre dünyanın en yoksul toplumlarının %20'sini engelli kişiler oluşturmaktadır. Sadece sosyal transferler yardımıyla engellilerin yoksulluğunun önüne geçilemez. Engelleri özel eğitim gerektiren bireylerin topluma etkin ve üretken kişiler olarak katılımlarını sağlamak gereklidir. Ancak burada önemli bir husus daha var. Özel eğitim veren bu okullarımızda öğretmen eksikliği had safhadadır. Bunun bir sebebi de özel eğitim bölümü mezunu veren sadece beş üniversitemizin bulunmasıdır. Eğitimde fırsat eşitliği ilkesinden yola çıkarak, eğitim ihtiyaçlarını karşılamak, özellikleri doğrultusunda uygun ortamlarda eğitim almalarını sağlayarak bu konuda gerekli tedbirleri almak da, Milli Eğitim Bakanlığı'nın görev ve sorumluluklarındandır. Eğitimli engelli özelde aile ekonomisine, genelde ülke ekonomisine üreterek katkıda bulunduğu zaman hem kendisi mutlu olacaktır, hem de toplumda hak ettiği saygınlığı kazanacaktır.¹

Bu çalışmanın amacı engellilerin toplumla bütünleşmesi yönündeki engellerden eğitim sorununa ve yoksulluğa dikkat çekmek, gerçekleştirilen uygulamaların olumlu olumsuz yönlerinden bahsetmektir.

1. ENGELLİLİK KAVRAMI

Yalnız bizim dilimizde değil, diğer birçok dilde de engelli ve engellilik anlamına gelen birden fazla sözcük bulunmaktadır. Adlandırılma da ki bu farklar, zaman zaman öyle çok tartışmaya neden olmaktadır ki, bu tartışmalar gerçek sorunların önüne geçebilmektedir. Engellinin kim, engelliliğin de ne olduğu açık bir biçimde ortaya konmayınca engellilere yönelik geliştirilecek politikaların, yasaların ve hizmetlerin de kapsamı belirsizleşmektedir. Bu belirsizlik de uygulamada pek çok

¹ Karakaş, K., Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları, *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, C. 2, S. 2, Kasım 2002.

sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Adlandırmada ki karmaşa ve tanım güçlüğü, engellinin kendini anlatmasını ve diğerlerinin de onları anlamasını zorlaştırmaktadır.²

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde insandan iki eli olan, iki ayak üzerinde dolaşan, sözle anlaşılan, akıl ve düşünme yeteneği olan en gelişmiş canlı diye söz edilmesi engelli insanı tarif etmemekte ve bu tarife girmediğinden bazı engellileri insan görmemektedir. Bedensel ve zihinsel engelliler, sağır ve dilsizler bu tarife girmemekte, görme ve süregelen engelliler bu tarife girmektedir. Bu da tanımlarda sadece engellilerle engelli olmayanlar arasında değil, engelliler arasında da ayırım yapıldığına işaret etmektedir. Halbuki İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 1. maddesinde "*Bütün insanlar özgür, onur ve haklar açısından eşit doğarlar*" yazar. Fakat bu eşitlikten en az yararlananlar bazen de hiç yararlanamayanlar engellilerdir.

Dünya Sağlık Örgütü verilerine (WHO) göre genel olarak herhangi bir toplumun nüfusunun yaklaşık yüzde 10'ununu engelli kişiler oluşturmaktadır.³ Ülkemizde engelli nüfus oranı ise Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı ve Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı işbirliği ile Aralık 2002'de yapılan ve Temmuz 2004'te Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nca açıklanan Özürlüler Araştırması raporuna göre yüzde 12.29'dur.⁴ Dünyanın her yerinde engelli kişiler ayrımcılıkla karşılaşmakta ve yaşadıkları toplumların ekonomik, sosyal ve politik alanlarından dışlanmaktadır. Bu da engelliler arasındaki yoksulluğun temel nedenidir.

1.1. Engelli, Sakat, Özürlü Kavramları

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde;

Engelli: vücudunda eksik veya kusuru olan,

Özürlü: gelişimin türlü yanlarıyla öğrenme gücü gibi süreçlerin birisi veya birkaçında sakat olan kişi ya da kusuru olan, defolu.

² Karakaş, K., Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları, *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, C. 2, S. 2, Kasım 2002.

³ www.rehabilitasyon.com.

⁴ TC Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat, Ankara 2006.

Sakat: vücudunda hasta veya eksik bir yanı olan, engelli, özürlü. olarak tanımlanmıştır.⁵

Engellinin bir başka tanımı ise vücudunda doğuştan veya sonradan oluşmuş, fiziksel, biyolojik veya estetik olarak, görünüm / işlev bozukluğu nedeniyle, günlük hayat ve sosyal yaşam içerisinde engel ve sorunlarla karşılaşmakta olup, genel hayata uyum sağlayabilmesi ve engel durumuna özel gereksinimlerinin sağlanması için, sosyal-bilimsel çalışma ve destekleri almaya hakkı olan kişidir. (örneğin; görme engelli, işitme engelli, zihinsel engelli, ortopedik engelli, konuşma engelli, ...)

Engelli kavramıyla ilgili Özürlüler İdaresi'nin kabul ettiği tanımlar şöyledir:

Zedelenme - Sapma: Bireyin psikolojik, fizyolojik, anatomik özelliklerinde geçici ya da kalıcı türden bir kayıp, bir yapı ya da işleyiş bozukluğu olur. Bacakların olmayışı, kolların felçli oluşu, iyi görememe vb. gibi durumlar birer zedelenmedir.

Yetersizlik: Zedelenme ya da bazı sapmalar sonucu, bir insan için normal kabul edilen bir etkinliğin ya da hareketliliğin, engellenme veya sınırlandırılması haline denmektedir. Birey zedelenme ya da sapma sonucu yaşamında bir takım güçlüklerle karşılaşır, bazı güçlüklerin üstesinden gelmede yetersiz kalır. Bacaklarının olmayışı ya da fiziksel engelli oluşu, yürüyememe, yürüyerek yapılan etkinliklerde kişinin yetersiz kalmasına neden olur.⁶

Özür - Engel: Bireyin yaşadığı sürece yaş, cins, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak oynaması gereken roller vardır. Birey yetersizlik yüzünden bu rolleri gereği gibi oynayamaz durumda kalırsa buna özür - engel denir.⁷

2004 yılında çıkarılan Özürlüler Kanunu'na göre engelliler *“Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, normal yaşamın gereklerine uyamayan, günlük gereksinimlerini karşılama güçlüğüyle olan korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmeti alan*

⁵ <http://tdkterim.gov.tr>.

⁶ Özsoy, Y., Özyürek, M., Eripek, S., Özel Eğitime Giriş.

⁷ Özsoy, Y., Özyürek, M., Eripek, S., Özel Eğitime Giriş.

*kişilerdir”.*⁸

Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) engelli kavramını üç ayrı ana kategoride toplayıp, değerlendirmektedir.

1. İç veya dış organların zarar görmesi veya tahrip olması, organlardan herhangi birisinin zarara uğramış olup olmadığı genelde tıbbi bir teşhisin sonucunda kesinlik kazanmaktadır. Mesela gözün görme kabiliyetini yitirmesi, bir organın hastalığı olarak ifade edilebilir (impairment).

2. Organların zarara uğraması sebebiyle ruhsal, psikolojik veya fiziki yönden fonksiyonel engellerin ortaya çıkması. Fonksiyonel engel, normal bir aktiviteyi yerine getirmekteki zorluğu ve meşakkatini dile getirmektedir. Bir göz rahatsızlığının görme kabiliyetini sınırlaması, önemli bir fonksiyonel engel teşkil eder. Dolayısıyla fonksiyonel engeller, kişinin bedene ait değişik yetenek ve performans kaybını yansıtmaktadır (Disability).

3. Sosyal engellerin belirlenmesi. Fonksiyonel engellerin artması ile çoğu kez sosyal hayatta değişik engellerle karşı karşıya gelinmektedir. Bu durumda kendilerinden beklenen sosyal rollerini yerine getirememektedirler (Handicap).⁹

Tanımlardan da anlaşılabileceği gibi bugün, bir kişinin engelli sayılabilmesi için, o kişinin bedensel (anatomik, ortopedik) bozukluğundan ziyade, fonksiyonel yetersizliği olup olmadığına, bir başka deyişle, arızalanmış organların ne derecede görevlerini yerine getirip getirmediğine bakılmaktadır.¹⁰

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi’nin 1. madde 2. cümlesine göre *“Engelli kişiler, çeşitli engellerle karşılaşmaları halinde diğerleriyle eşit bir şekilde topluma tam ve etkili şekilde katılmalarını engelleyen uzun süreli fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal sakatlığı olan kişilerdir.”*¹¹

Sakat veya özürlü kelimesi yerine engelli sözcüğünü kullandığımızda yetersizliğe işaret etmesinin yanı sıra kulağa hitabı bakımından

⁸ TC Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, *Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat Kitabı*, s. 6.

⁹ Seyyar, A., *Sosyal Siyaset Açısından Özürlülüğe Karşı Mücadele*, s. 41.

¹⁰ Seyyar, A., *Sosyal Siyaset Açısından Özürlülüğe Karşı Mücadele*, s.42.

¹¹ www.beyazay.org.tr.

da daha güzel gelmektedir, bu yüzden engelli kelimesini kullanacağım.

1.2. Türkiye’de Engelli Profili

Türkiye’de sık görülen belirli engelli grupları şunlardır:

Bedensel engelliler

Görme engelliler

İşitme engelliler

Dil ve Konuşma engelliler

Zihinsel engelliler

Otistik engelliler (Otizm)

Süreğen hastalar¹²

Bedensel Engelliler: Kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişilerdir. El, kol, bacak, parmak ve omurgalarında kısıklık, eksiklik, fazlalık, yokluk, hareket kısıtlılığı, şekil bozukluğu, kas güçsüzlüğü, kemik hastalığı olanlar, felçliler ve spastikler bu gruba girmektedir.¹³ Omurilik felçlileri de bu gruba girmektedir. Omurilik felci; omuriliğin hastalık veya tramvaya bağlı olarak baskıya uğraması ve işlevini kaybetmesidir. Uğradığı bu baskı sonucu omurilikte hasar gören bölgeler beyinle iletişim yapamaz hale gelir. Organlarla beyin arasındaki irtibat hasar gören bölgeler ve aşağısında kaybedilir. Hastalıklardan başka travmalara örnek olarak trafik kazaları, yüksekte düşmeler, sığ suya balıklama atlama, iş kazaları vs. gibi sebepler sayılabilir.¹⁴

Görme Engelliler: Tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı veya bozukluğu olan kişilerdir. Görme kaybıyla birlikte göz protezi kullananlar, renk körlüğü, gece körlüğü bu gruba girmektedir.¹⁵

¹² Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı ve DİE Aralık 2002” Özürlüler Araştırması”.

¹³ Öztürk, M., *Hayata Dokunuş*, s.14.

¹⁴ www.tofd.org.tr.

¹⁵ Öztürk, M., *Hayata Dokunuş*, s. 14.

İşitme Engelliler: Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan kişidir. İşitme cihazı kullananlar da bu gruba girmektedir.

Dil ve Konuşma Engelliler: Herhangi bir nedenle konuşamayan veya konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde bozukluk olan ve ses bozukluğu olan kişidir. Konuşamayan, gırtlığı alınanlar, konuşmak için alet kullananlar, kekemeler, dil- dudak-damak- çene yapısında bozukluk olanlar bu gruba girer.

Zihinsel Engelliler: Genel zihinsel işlevlerde önemli derecede normalaltı, bunun yanında uyumsal davranışlarda yetersizlik gösterme durumudur. Eğitilebilir, öğretilabilir ve ağır zihinsel engelliler olarak üçe ayrılır.

Otistik Engelliler (Otizm): Konuşmada gecikmenin olması veya gelişmemesi, ilgi alanında sığılık insanlar ile ilişki kurma yerine cansız nesnelerle ilgilenme, yaşlılarıyla oyun oynamama ve tekrar edici basmakalıp davranışlarda bulunma ile kendini gösteren gelişimsel bir bozukluktur. Otistik çocukların hepsinin, tamamen aynı belirtileri göstermemelerine karşın, davranışı etkileyen sosyal, iletişimsel ve duyuşsal alanlarda sorunları vardır. Otizm genellikle üç yaşından önce başlar ve görölme sıklığı binde birdir. Erkek çocuklarda kız çocuklara oranla dört kat daha fazla görölmemektedir.¹⁶

Süreğen Hastalık: Kişinin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan, sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklardır. (kan hastalıkları, kalp-damar hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, idrar yolları ve üreme organı hastalıkları, cilt ve deri hastalıkları, kanserler, endokrin ve metabolik hastalıklar, ruhsal davranış bozuklukları, sinir sistemi hastalıkları, HIV)

Süreğen hastalıklar engel türleri içerisinde alt başlık olarak yer almaktadır. Süreğen hastalık, toplam engellilik oranı içerisinde yer al-

¹⁶ Komisyon, *Otistik Çocukların Eğitiminde Aile El Kitabı*, MEB, Ankara 2002.

makta ancak nitelikleri incelenirken, diğer engel türlerinden ayrı olarak değerlendirilmektedir.¹⁷

2. ENGELLİLERDE EĞİTİM

Engelli bireylerin eğitimleri eski olmamakla birlikte çeşitli evrelerden geçmiştir. Eğitimlerinin geç başlaması ve çeşitli evrelerden geçişi, sağlıklı insanların engellilere karşı tutumundan kaynaklanmaktadır. Sağlıklı insanların tutumu da bilim, teknoloji ve uygarlığın gelişimi ile değişim göstermektedir. Bir dönem engelliye öldürme, ıssız yerlere terk ederek ondan kurtulma yoluna gidilmiştir.

Tevhit dini ve bilimdeki gelişmeler, sağlıklı insanların engelliye karşı tutumunu değiştirmiş, onların da insanca yaşama hakkı olduğu, olması gerektiği görüşünü yaygınlaştırmıştır. Bu görüş, onların topluma eğitilerek kazandırılmalarının mümkün olduğunu göstermiştir.

Aşağıda eğitimle ilgili bütün kanunları almamakla birlikte sadece temel olduğuna inandığım birkaç kanununun ilgili maddelerini ele alacağım.

2.1. İlköğretim ve Eğitim Kanununun İlgili Maddeleri

222 sayılı, 12.01.1961 tarihli Kanun'un 1. maddesine göre “İlköğretim, kadın erkek bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir.”¹⁸

“Türklük” vurgusu ve “Milli gaye” ibarelerinin muğlak ve nasıl oluşturulacağı belirsiz ifadeler olduğu, ayrıca “Türk olmayan kişiler kendilerini ilköğretimin neresinde bulacaklar” sorusu sorulursa bu maddenin 1961 zihniyetini yansıttığı ve yenilenmesi gerektiği açıktır. İyi niyetli, çağdaş bir yorum yaparsak Türk milli eğitiminin genel amacının ayırım gözetmeksizin kişilerin beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan

¹⁷ Öztürk, M., *Hayata Dokunuş*, s. 15.

¹⁸ TC Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, *Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat Kitabı*, s. 41.

haklarına saygılı, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve rimli kişiler olarak yetiştirilmesinin gerekli olduğunu söyleriz fakat bu yorumu nasıl yapacağımızı tartışmak lazım.

Aynı Kanun'un 12. maddesinde ise *"Mecburi ilköğrenim çağında bulundukları halde zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan özürlü olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır."*¹⁹ der.

Kanun'un bu maddesine göre 8 yıllık kesintisiz ve parasız eğitim alma hakkından bütün engelliler de diğer çocuklarla fark gözetilmeksizin yararlanırlar. Engelliler durumları gerektiriyorsa özel eğitim alırlar. Fakat burada özel eğitim için hangi engel grubunun bu eğitimi alması gerektiği ve bu gruba dahil olan çocukların sahip olmaları gereken kriterlerin belirtilmemesi kargaşaya yol açmaktadır. Engelli gereksinim ve haklarına bakış açısı 1961'den bu yana uluslar arası ölçekte değişmesine karşı bizim bugünün sorunlarına hala 1961'de çıkartılan yasanın bakış açısıyla yaklaşmamız sorunludur. Engellilerin eğitim haklarına dair komple ve çağdaş bir yasaya gereksinim var. Engellilik kriteri muğlak kalmış, bütün engel türlerinin birlikte eğitilip eğitilmeceği, gruplandırmayı kimin yapacağı söylenmemiş.

2.2. Milli Eğitim Temel Kanunu'nun İlgili Maddeleri

1739 No.lu, 24.06.1973 tarihli Kanun'un 4. maddesine göre, *"Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz."*²⁰

Burada eşitlik ilkesiyle ayrımcılığın önüne geçilmeye ve ötekileştirme önlenmeye çalışılmıştır, zaten uygar bir toplumda da aksi düşünülemez.

5. maddesine göre, *"Milli eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir."*

Bu madde ile hedeflenen eğitimde toplumun o gün itibariyle ihtiyaç duyduğu alanlarda faaliyette bulunabilecek insanların yetiştirilmesi için eğitim sistemini mevcut ihtiyaçlara göre düzenlemek ola-

¹⁹ TC Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı, *Özürllüler Kanunu ve İlgili Mevzuat Kitabı*, s. 41.

²⁰ TC Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı, *Özürllüler Kanunu ve İlgili Mevzuat Kitabı*, s. 50.

bilir. Fakat maddenin uygulama alanının nasıl olduğu ve toplumun ihtiyaçlarının karşılanması konusunda belirsizlik hakimdir. Belki de bilinçli olarak soyut ifadeler kullanılmış. “*Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetlerinin*” ne olduğu, bunlara kimin ve hangi ölçüyle karar vereceği belirtilmemiş. Hükümde bilimselliğe, çağdaşlığa, yeniliklere açık olmaya, evrenselliğe dair hiç bir vurgu olmaması manidardır.

Aynı Kanun’un 8. maddesine göre ise, “*Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır.*”

“*Maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır.*”

“*Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.*”²¹

Eğitim sistemimizde uluslararası sözleşmelere göre tanzim edilen “*Genellik ve Eşitlik, Eğitim Hakkı ve Fırsat ve İmkân Eşitliği*” ilkeleri büyük oranda aksamaktadır. Bu aksamaların bir kısmı eğitim kurumlarının yaygınlığının sağlanamayışı ve fertlerin ekonomik gücünden kaynaklanmakta iken, önemli bir kısmı yönetim gücünü elinde bulunduranların keyfi ve despotik anlayışından kaynaklanmaktadır.

Bahsi geçen ilkelerin işlerlik kazanabilmesi, ancak, eğitim kurumlarının kurulmasının önündeki engellerin kaldırılması, özel ve gönüllü kuruluşların teşvik edilmesi ile mümkün olur.

Eğitimde eşitliğin sağlanması ekonomik, sosyal ve siyasal sebeplerden ötürü sağlıklı insanlar arasında bile mümkün olmamaktadır. Bu şartlar altında engelli bireylerin eğitimde eşitlik ilkesinden yararlandığını söylemek mümkün değildir. Eğitimde eşitlik ilkesi sadece kanuni bir düzenleme olmanın ötesine geçememiştir. Türkiye’de hem engelli bireylerin eğitimini sağlayacak uzmanların yetiştirilmesinde ve istihdamında sorunlar yaşanmaktadır, hem de engellilerin eğitim görebilecekleri derecede yeterli ve donanımlı eğitim kurumları bulunmamaktadır.

Anayasa’nın 42. maddesinde; “*Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve baş-*

²¹ TC Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, *Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat Kitabı*, s. 50.

ka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.” hükmü yer almaktadır. Eğitimde fırsat eşitliği kanuna göre sağlanır fakat gerçekte özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için böyle değildir ve özel eğitmen eksikliği had safhadadır. Ayrıca engelliler okula geç başlamaktadırlar, fakat burs ve kredi verilmesi için istenen yaş şartına bazen uymazlar. Öyle olduğu yani yaş şartının gerçekleşmediği zamanlarda yapılacak uygulamayla ilgili bir hüküm bulunmaması ve bu imkandan yararlanılamaması bence çok büyük bir sorundur.

Ayrıca maddeyi bu haliyle yorumlarsak şu sonuca da varabiliriz: Özel eğitime ihtiyacı olan engelliler topluma yararsız (hatta zararlı bile olabilir) insanlar ki, devlet pozitif yükümlülükle bunları yararlı hale getirmeye çalışıyor. Engelli hakları konusunda çağdaş gelişmelerden yoksun bir zihniyetin hakimiyeti mevcut olduğundan yeni baştan düzenleme gereklidir.

2.3. Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’un İlgili Maddesi

3797 sayılı, 12.05.1992 tarihli Kanun’un 24.07.2008 tarihindeki ek 3. maddesine göre;

Özürlü sağlık kurulu raporu düzenlemeye yetkili sağlık kurum veya kuruluşlarınca verilen sağlık kurulu raporuyla asgari % 20 özürlü olduğu tespit edilen ve özel eğitim değerlendirme kurulları tarafından da eğitsel değerlendirme ve tanılamaları yapılarak 8.2.2007 tarihli ve 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamında açılan özel eğitim okulları ile özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde verilen destek eğitimini almaları uygun görülen; görme, işitme, dil-konuşma, spastik, zihinsel, ortopedik veya ruhsal özürlü bireylerin; eğitim giderlerinin her yıl Maliye Bakanlığı’nca belirlenen tutarı, Millî Eğitim Bakanlığı bütçesine bu amaçla konulan ödenekten karşılanır. Bu özürlü bireylerin, özür grupları ve dereceleri ile özür niteliğine göre eğitim programlarının kapsamı ve eğitim süreleri, Özürlüler İdaresi Başkanlığının görüşü alınmak suretiyle Bakanlıkça hazırlanacak ve bu Kanunun yayımını izleyen 6 ay içinde yürürlüğe konulacak yönetmelikle belirlenir.

Söz konusu eğitim hizmetini sunan veya yararlananların, gerçek

dışı beyanda bulunmak suretiyle fazladan ödemeye sebebiyet vermemeleri durumunda bu tutarlar, iki katı ve kanuni faiziyle birlikte ilgililerden müteselsilen geri tahsil edilir. Bu fiillerin özel eğitim okulları ile özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri tarafından tekrarı hâlinde, ayrıca kurum açma izinleri iptal edilir.²²

Kanun'un bu maddesiyle özel eğitim alınmasının şartlarının düzenlenişi bence yerindedir. Çünkü %20 makul bir rakamdır. Fakat burada sorun sağlık kurum ve kuruluşlarınca verilen raporların yüzdelerinin birbirini tutmamasıdır ve çok önemlidir. Çocuk aslında eğitim almaya hak kazanacak durumda olsa bile sağlık kurum ve kuruluşlarının verdiği göreceli raporlarla eğitim alamamaktadır ve bu başlı başına önemli bir sorundur. Örneğin sağlık kurulu raporu vermeye yetkili iki hastaneden biri % 50 diğeri %20 engelli raporu verebilir. Bu konu daha net bir şekilde düzenlenmelidir. Kötü niyetli kişilerin devleti zarara uğrattığında uygulanacak yaptırım doğrudur.

2.3.1 Engellilerde Özel Eğitim ve Tanımı

Günümüz sosyal bilimlerdeki, sosyal model de engellilik hali ikinci plana itilerek, *“çevresel, fiziksel, mekansal koşullar toplumsal tutumlarla birlikte bireyi engelli kılmaktadır”* denmiştir. Yani *sosyal model* engellenme halini sorunsallaştırır ve o hali düzeltmeye uğraşır. Dolayısıyla bu modelde engele göre özel eğitim önemlidir.

Engellinin eğitim masraflarının önceleri ailelerin tarafından karşılanması zengin aileler için sorun değildi. Eğitimde yaygınlaşma başlayınca zengin olmayanların çocuklarının eğitim masrafları hayır kurumlarınca, bağış ve yardımlarla karşılanma yoluna gidilmiştir. Günümüzde ise özel eğitim masraflarının devlet bütçesinden karşılanması kabul edilmiştir.

Özel eğitime ihtiyacı olan engel gruplarının hepsi için özel eğitim sağlanamamaktadır. Ülkemizde yüz binlerle ifade edilen özel eğitim gerektiren çocuktan sadece 50.000 kadarı bu eğitimden yararlanabilmektedir.²³ Özel eğitim alanlar genelde; görme, işitme ve

²² TC Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, *Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat Kitabı*, s. 49.

²³ Başaran, S., *Özürlülerin Toplumsal Bütünleşmesinde Yerel Yönetimlerin Önemi, Sosyal Politikalar Dergisi*, S. 2, 2007.

zihinsel engellilerdir. Hem öğrenci kapasitesi hem de özel eğitim almış eğitimciler itibarıyla bu alanda yapılanma eksikliği büyüktür.²⁴

Özel eğitim merkezlerinde görev yapan meslek dallarına mensup kişiler özel eğitimci, özel eğitim kursu almış sınıf öğretmeni, psikolog, çocuk gelişimi ve eğitimcisi, fizyoterapist, sosyal çalışmacı, odyolog, okul öncesi öğretmenidir.

Özel eğitim çoğunluktan farklı ve özel gereksinimli çocuklara sunulan, üstün özellikleri olanları yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, yetersizliği engele dönüştürmeyi önleyen, engelli bireyi kendine yeterli hale getirerek topluma kaynaşmasını, bağımsız, üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitimidir. Özel eğitim birçok bakış açısına göre tanımlanabilir. Birinci görüş özel eğitimi yasal temelleri olan ve bunlara göre yürütülen bir girişim olarak ele almaktadır. Bu görüşü savunanlar, ana babanın çocukları için uygulanacak tüm eğitsel önlemler ve süreçlerle ilgili kararlara katılmalarını ve bilgilendirilmeleri gerektiğini ileri sürmektedirler. Bu görüş ülkemizde de kendisini son uygulamalarda hissettirmeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak 573 sayılı Kanun hükmünde kararnamenin hazırlanış felsefesinde bu görüş yer almaktadır. Bu yasaya göre uygun olarak çıkartılan yönetmelikte, çocukla ilgili her karar alma sürecinde aile onayı da gerekmektedir. 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin amacı; özel eğitim gerektiren bireylerin, Türk millî eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, genel ve meslekî eğitim görme haklarını kullanabilmelerini sağlamaya yönelik esasları düzenlemektir.²⁵ Bu görüş, tamamıyla yönetsel düzenlemeler içermektedir. Özel eğitim, mevcut eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmaktadır. Öğretmen-öğrenci oranları, sınıf ortamının büyüklüğü ve çocuğun bu ortama yerleştirilmesi, hizmet verecek personelin öğrenciye göre dağılımı ve türleri, ne kadar kaynak sağlanması gerektiği gibi yönetsel konuları kapsar. İkinci görüş olan, toplumsal politikaları oluşturma yaklaşımında özel eğitim, bireyin vazgeçilmez temel insan hakkı olarak yorumlanmaktadır. Yetersizliği olan bireye karşı değişmesi gereken tutumları ön plana çıkartan bir yaklaşımdır. Her iki görüşünde geçerli olduğu noktalar bulunmaktadır. Özel eğitimin kapsamını ve uygulamalarını belirlemede ikisi de

²⁴ Öztürk, M., *Hayata Dokunuş-2*, s. 54 .

²⁵ <http://orgm.meb.gov.tr/Mevzuat/573.htm>.

önemli rol oynamaktadır. O da özel eğitimin temel amacını açığı vura-
cak olan, özel eğitimin çocuğa öğretimsel olarak nasıl müdahale etme-
si gerektiği hususudur.²⁶

Özel eğitime ihtiyacı olan engelliler özel eğitim merkezlerin de ve okullarında eğitim alırlar. Özel eğitim merkezlerinde bireysel özel eği-
tim ayda altı saat, grup eğitiminde dört seanstır. Özel eğitim okulların-
da ise eğitim ayda 120 saattir.

Başka bir tanıma göre özel eğitim, bireylerin bazı özelliklerinde
meydana gelen zedelenme, sapma veya yetersizlikten kaynaklanan
engel durumları ve onların genel eğitimden yararlanamamalarından
dolayı eğitim hizmetlerinin özelleştirilmesidir.

Bir başka tanıma göre ise, bireylerin, akademik iletişim, devinim
ve uyum alanlarında önemli eksiklik, kusur yaratan durumların ön-
lenmesi, azaltılması ya da ortadan kaldırılmasıyla ilgili eğitsel değiş-
kenlerin düzenlenmesiyle uğraşılmasıdır.

2.3.2. Özel Eğitimin Yaygınlaştırılmasının Basamakları

2002 Türkiye Özürlüler Araştırması verilerine göre engelli olan ki-
şilerde okuma yazma bilmeyenlerin oranı %36,3'tür.²⁷ Bu durumun
başlıca nedeni, engellilerin engellenmesidir. Engelli bireylerin eğitim
hizmetlerinden ve imkanlarından yeterince yararlanamadığı açık bir
gerçektir.

Özürlüler İdaresi'nin yapmış olduğu araştırma baz alınarak tes-
pit edilen bölgeler ve engel gruplarına göre özel eğitim planlamasının
yapılması ve bu okulların ülke genelinde yaygınlaştırılması sağlanma-
lıdır.

Özel eğitimin yaygınlaştırılması çalışmalarında, aşağıda ki basa-
maklar doğrultusunda yapılanmaya gidilmesi kaynak israfını önleye-
ceğinden daha çok engellinin bu hizmete ulaşmasını sağlayacaktır. Bu
süreçteki basamaklar şöyle sıralanabilir:

²⁶ http://ozelegitimci.blogcu.com/ozel-egitim-nedir_627077.html.

²⁷ Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı ve DİE Özürlüler Araştırması, Ankara 2002.

Tarama: Özel eğitimi gerektirecek özelliğe sahip olmasından kuşku duyulanlar ile sağlıklı olanları ayırmaktır. Taramaların bazıları hastane ve kliniklerde, bir kısmı gezici sağlık ekiplerince, bir kısmı okullarda, bir kısmı da doğum sırasında yapılabilmektedir.

Tanımlama: Taramalarda yapılan inceleme sonucu, engelin tür ve derecesinin uzman bir grup tarafından tespit ve teşhis edilmesidir.

Yerleştirme: Ayrımları yapılmış engellilerin engelleri ve eğitim gereksinimlerini dikkate alarak eğitim hizmeti almalarını sağlamaktır. Yerleştirme, kalıcı bir düzenleme değildir. Çocuğun gelişimine bağlı olarak yerleştirme işlemi tekrarlanır.

Özel Eğitimde Ortam Düzenleme: Özel eğitim; engelli türü, derecesi ve çocuğun ihtiyaçlarıyla belirlenmiş amacın gerçekleştirilmesi için şart olan ortamda gerçekleşir.

Özel Eğitimde Personel Sağlama: Burada görev yapacak öğretmen veya personel mutlaka hizmet içi eğitime tabi tutulur.

Araç-Gereç Sağlama: Özel olarak eğitimde araç kullanma zorunluluğunun olmasıdır. Mesela Braille alfabesi olmadan görme engellilerin eğitimi mümkün değildir.

Program Geliştirme: Süreklilik isteyen, özel eğitim için gerekli koulardandır.

Denetleme: Özel eğitimde denetim eğitimin gelişmesine katkıda bulunur. Bu denetimlerde özel eğitim alanlarında çalışan personel değerlendirilirken başarılı ve yararlı olanla olmayan sağlıklı biçimde ayrılabilmelidir.

Özel Eğitimde Rehberlik: Yerine göre değişik kurumlar tarafından sunulan, dengeyi sağlayan bir hizmettir.²⁸

Eğitimsiz engellinin ne kendisine ne de topluma katkısı olabilir. Eğitim alma hakkı engellilerin anayasal hakkıdır ve özel eğitim genel eğitimin bir parçasıdır. Tek farkı engelli çocuğun ihtiyacına uygun yöntem ve araçlar kullanılmasıdır. Normal eğitim de olduğu gibi, özel eğitimde de planlama ve yürütmeden Milli Eğitim Bakanlığı sorumludur.

3. ENGELLİLERİN YOKSULLUĞU

Yoksulluk, maddi nitelikteki mahrumiyetler sebebiyle kaynaklara ve üretim faktörlerine erişememe ve böylece asgari hayat düzeyini sürdürececek gelirden yoksun bulunulması halidir. Sosyal boyutuyla yoksulluk *“insan haysiyetine ve şahsiyetine yaraşır bir hayat düzeyinin altında, maddi yönden tam anlamıyla veya nisbi olarak yetersiz olma durumudur”*.²⁹

Yoksulluğun genel olarak kavranmasında, yoksulluğu sadece gelir eşitsizliği ve ekonomik düzlemde değil, aynı zamanda toplumda sosyal, kültürel ve siyasi eşitsizliklerin yansımaları olarak ele almak çok önemlidir. Yoksulluk esas olarak sınıfsal eşitsizliğin daha keskin bir biçimde ortaya çıkması ve görünür olması halidir.³⁰

Yoksulluğun önemli niteliklerinden biri de göreceliğidir. Yoksulluk zamana ve mekana göre değişir. Hindistan’da yoksul olmakla Amerika’da yoksul olmak aynı şey değildir ya da ortaçağda yoksul olmakla aynı şey değildir.³¹ Almanya’daki engellinin yoksulluğuyla Türkiye’deki engellinin de yoksulluğu aynı değildir.

Bir diğer yoksulluk tanımı ise insani yoksulluktur. İnsani yoksulluğun belirlenmesindeki temel kriter ise insanın sağlık hizmetlerine, temiz su kaynaklarına, eğitim hizmetlerine ulaşabilirliği, uzun bir

²⁸ Öztürk, M., *Hayata Dokunuş*, s. 56.

²⁹ Seyyar, A., “ Türkiye’ de Yoksullukla Mücadelede STK’ ların Rolü ve Önemi”, 1. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, 4-6 Haziran 2004, ÇOMU Dardanos Tesisleri, Çanakkale, s. 187-195.

³⁰ Prof. Sibel Kalaycıoğlu, 21.09.2008 tarihli *Birgün Gazetesi* yazısı.

³¹ Gökçeoğlu, Balcı, Ş., *Tutunamayanlar ve Hukuk*, s. 102.

yaşam sürme hakkı ve “sürdürebilirlik” ölçütüne dayalı olarak yeni fırsat seçenekleri kullanabilmek için gerekli alt yapının varlığı ya da yokluğudur.³²

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ise, sosyal bir devlet olmasına rağmen kronikleşmiş yoksulluk sorununa kalıcı bir çözüm getirememiştir.³³ Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 2006 yılında yayınlanan “İnsani Kalkınma Endeksi’nde” Türkiye, gelişmişlik düzeyi açısından sıralanan 177 ülke arasında 92. sırada yer almaktadır. Bu sıralamanın sonucunda şunu diyebiliriz: Türkiye’nin eğitim ve sağlık alanında ki performansı, gelir düzeyinden beklenebilecek olanın altında. Oysa ki gelir düzeyi Türkiye’nin altında olan Güney Kore, Meksika gibi ülkeler insani gelişmişlik sırasında Türkiye’nin üstündeki sıralarda yer almaktadırlar.³⁴ Ülkemizde doğru sosyal politikalar geliştirilemediğinden insani gelişmişlik seviyesi gerilerde kalmıştır.

Yoksulluğu sebepler açısından ele aldığımızda , karşımıza işsizlik, aşırı borçlanma, gelir yetersizliği veya yokluğu gibi sadece maddi faktörler ortaya çıkmamaktadır.³⁵ Yoksulluğun bir çok sebeplerinden birisi de engelliliktir. Kişinin olumsuz fiziki ve fizyolojik seyrinin bir neticesi olarak engellilikten dolayı yoksulluk riski söz konusu olabilmektedir. Engellilere uygulanan fiili, tutumsal ve kurumsal ayrımcılıklar bu yoksulluğun ve sonucu olan yoksunluğun kökeninde yatar.³⁶ Bu durumda ki engellilere teminat sunmak sosyal güvenliğin görevidir. Ancak, diğer yoksullardan farklı olarak, sadece maddi güvenceye değil sosyal ilgiye de ihtiyaç duyarlar.

Yeni yoksullar, sosyal dışlanma kavramı, alt-sınıf kavramı ve marjinalite ile birlikte anılmaktadır.³⁷ Yeni yoksul tanımının içine engelliler de girmektedir.

³² Gökçeoğlu, Balcı, Ş., *Tutunamayanlar ve Hukuk*, s. 103.

³³ Seyyar, A., “ Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele”, *Deniz Feneri Yayınları*, 2003

³⁴ www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2haberno=6501

³⁵ Seyyar, A., “Bakıma Muhtaç Yoksulların Evde Bakımının Kurumsallaştırılması “, *Yoksulluk ve Sosyal Hizmetler Sempozyumu*, Hacettepe Üniversitesi- Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Yayınları, Ankara 2003.

³⁶ Özbudun, S., “ Bir Ayrımcılık Aracı ve Tarzı Olarak Yoksulluk “, *Felsefe Logos Dergisi*, 2006.

³⁷ Gökçeoğlu, Balcı, Ş., *Tutunamayanlar ve Hukuk*, s. 16.

Yapılan araştırmalar, dünyanın her yerinde engellilerin çok büyük çoğunluğunun toplumun yoksul kesimlerinden geldiğini ve yoksulluk içinde yaşadıklarını göstermektedir. Bu belirleme gelişmiş/endüstrileşmiş ülkeler için de geçerlidir. Ülke nüfusunun 4/1 açlık sınırının altında yaşarken, engelli nüfusun 4/2 si açlık sınırının altında yaşamaktadır.³⁸ Ülkemiz de ise engellilerin 4/3'ü açlık sınırının altında yaşamaktadır.

Kuşkusuz yoksulluk, bireylerin içinde yaşadıkları toplumla işlevsel bir bütünlük içinde yaşamalarını güçleştirmektedir. Temel insani ihtiyaçlarını gideremeyen bireylerin engelliliklerinden kaynaklanan bakımının yanı sıra sağlık ve sosyal sorunlarının üstesinden gelmesi zordur. Bu durum bir ekonomik kaynaktan beslenmeyi zorunlu kılar.

Engelli bir çocuğa sahip olan sabit gelirli vatandaşımız sağlıklı çocuğa sahip olan vatandaşın 4-5 katı masrafı üstlenmiş demektir. Bu da sizin yoksul değilseniz bile hızla yoksullaşmanız demektir. Engelli bir çocuğun eğitimi, çoğunlukla özel eğitimi gerektirmektedir. Buna birde tedavi ve ilaç masrafları da eklenince durum, çoğu zaman içinden çıkılamaz ekonomik bir sorun haline gelir.

Diğer yandan engellilik işsizliğin de başlıca nedenleri arasında sayıldığı için bu iki olgu arasında bir neden sonuç bağlantısı bulunduğu söylenebilir. Demek ki engellilerin topluma kazandırılmalarının önündeki en ciddi sorunlardan birisi, içinden geldikleri sosyo-ekonomik kesimin bir bütün olarak yaşadığı yoksulluk sorunu/gelir dağılımı sorunudur. Doğaldır ki yoksul kesimler arasından gelen engelliler, yoksulluğu üreten başka sebeplerle de bir arada yaşadıkları için, onlar için yoksulluk adeta bir kısır döngüye dönüşmektedir. Bu, onların toplumla bütünleşmelerinin önündeki en ciddi engeldir.³⁹

Sosyal politikanın hedefi sosyal dışlanmayla mücadele, toplumsal aidiyet ve güven sağlamaktır. Engelliler açısından yeni sosyal politika yaklaşımında temel hedef engellilerin toplumla bütünleşmesidir. Engellilik konusu sosyal politikanın en sorunlu alanlarındandır ve bu durum engelliliğin dinamik yapısından kaynaklanmaktadır. Engel grup-

³⁸ Karakaş, K., Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları, *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, C. 2, S. 2, Kasım 2002.

³⁹ Karakaş, K., Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları, *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, C. 2, S. 2, Kasım 2002.

larına göre yapılacak çalışma ve hizmet sunumları değişmektedir.

Ülkemizde ise sosyal politika açısından engelliliğin daha çok yoksulluk bağlamında değerlendirildiğini söyleyebiliriz.⁴⁰ Engellilik yoksulluğun ürünü olmamakla birlikte yoksulluk nedenidir ve ülkemizde engellilerimize yeterli eğitim ve istihdam altyapısı söz konusu olmadığından engellilik yoksulluk bağlamında hizmet sunumunun konusudur. Bu doğrultuda da engellilere yönelik hizmet sunumunun öncelikleri sadece “yardım” başlığında toplanmaya uygun değildir ve bu türden hizmetler yeterli değildir.⁴¹

SONUÇ

Çağımızda, teknoloji alanında yaşanan gelişmeler eğitime verilen önemi arttırmıştır. Eğitim sistemini ve insan gücünün niteliğini değiştirme çabası önem kazanmıştır. İnsana verilen değer artmasıyla, engelli bireylere dönük, bireyi merkeze alan yaklaşımlar ön plana çıkmıştır. Özel eğitimin özel bir uzmanlık dalı olmasından dolayı bu alanda çalışacak öğretmenlerin nitelik ve niceliklerinin arttırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.⁴²

Eğitimin asıl amacı engelli kişinin yaşam boyunca kendi kendine yetebilmesini sağlayacak becerileri kazandırmaktır. Bunun içine toplumsal aktivitelere katılmak, iletişim becerileri, sosyal etkileşim ve duygusal gelişim de girer. Bunların yanı sıra akademik beceriler de kazandırılmaktadır. Engelli kişinin kapasite ve becerilerinin belirlenebilmesi için eğitim ortamında ve günlük yaşamında da gözlenmesi gerekir. Okul içinde uygulanan program pratiğe yöneliktir. Öğretilen her şey aynı zamanda uygulanır. Çocuğun belli bir alandaki becerisini başka alanlara genellemek yanlış bir çıkarımdır. Bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanırken kişinin öğrenme kapasitesi ve hızı dikkate alınmalıdır. Öğrenilen beceriyi tekrarlatmak, öğrenmeyi pekiştirici rol oynar, aynı zamanda işlemi hızlandırır. Çocuk ayrı ayrı alanlarda değerlendirilip, yeteneklerine ve kapasitesine göre program hazır-

⁴⁰ Aysoy, M., *Yoksulluk Açısından Özürlülük, Yoksulluk Sempozyumu*, Deniz Feneri Yayını 2003.

⁴¹ Aysoy, M., *Yoksulluk Açısından Özürlülük, Yoksulluk Sempozyumu*, Deniz Feneri Yayını 2003.

⁴² Öztürk, M., *Hayata Dokunuş-2*, s. 143.

lanır. Örnek olarak beden dili ve ses kullanarak harflerin karşılıkları öğretilir. Özellikle günlük yaşamda karşılaşılabileceği tehlikeler ve olaylarla ilgili kelimeleri, iş yerindeki makinelerin üzerindeki yazıları okuyup anlayabilmesi çok önemlidir. Özel eğitim doğumdan ölüme kadar devam eden bir süreci kapsar. Mesleki eğitim de bunun önemli bir parçasıdır. Zihinsel engelli insanların toplum yaşamına tam katılımının sağlanabilmesi için gereken becerilerin özel eğitim süresince kazandırılması amaçlanmaktadır. Kişiye özel yaklaşım olmadığı sürece eğitimde başarıdan söz edilemez. Sosyal yaşama katılabilmek engelli birey için çok önemlidir. Bu tip yaklaşımlar bireysel ve kişisel gelişimi destekler ve sosyal yaşama adaptasyonu artırır.

Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki mevcut eğitim programları öğrencilerin eğitim gereksinimlerini karşılamakta yetersiz kalmakta ve programların öğrenci merkezli bir anlayışla hazırlanmadığı gözlenmektedir. Mevcut eğitim programları ile çocuğa bilgi yüklenmesinden öteye geçilememekte bireyin yaşama hazırlanması sağlanamamaktadır. Programlar öğrenci merkezli hazırlanmadığı için de özel gereksinimli bireylere uyarlanmasında güçlük çekilmektedir.

Ülkemizde eğitim alamayan engelli sayısı 200-250 bin kadardır. Özel eğitimin gelişmesi için üniversitelerin engelli eğitimi veren bölümlerinde araştırma ve uygulamalar desteklenmeli, engellilerle ilgili "uygulama, araştırma merkezleri" kurulması teşvik edilmelidir.⁴³ Özel eğitimin yapılabilmesi için engel grupları hakkında istatistik bilgilerin tespiti doğrultusunda engelli bireylerin eğitim hizmetlerinden yararlandırılması gerekmektedir. Yapılan eğitimlerde kaynak israfının önlenmesi için bilinçli ailelerin katılımına da izin verilmeli ve fikirleri alınmalıdır.

Engelliliğine rağmen toplum hayatında, başkalarıyla eşit düzeyde yer alma fırsatlarından yararlanabilme şansına sahip olması halinde kişi, engelli olmaktan çıkmaktadır. Engelliliğin ortadan kaldırılması, bir başka ifadeyle engellilerin sosyal hayata eşit katılımının sağlanması sosyal devletin aktif sosyal politikaları ve sosyal duyarlı kesimin katkılarıyla mümkündür.⁴⁴ Engelli öğrencilerin mevcut durumlarıyla

⁴³ Karakaş, K., Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları, *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, C. 2, S. 2, Kasım 2002.

⁴⁴ Seyyar, A., "Türkiye' de Özürlülere Tanınan Sosyal Haklar", *Ribat Dergisi*, Kasım 2007.

ilgili aylık, dönemlik ve yıllık gelişimleri takip edilmelidir, tüm engelli çocukların sağlıklı bir eğitim alabilmesi için uygun ve yasal süreç içinde fiziki ortamlarının düzenlenmesi tamamlanmalıdır.⁴⁵ Tüm ilköğretim okullarında görev yapmakta olan öğretmenlerin özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim, öğretim stratejileri konusunda en az 180 saat hizmet içi eğitimden geçirilmesi gerekmektedir ve özel eğitimde yaş sınırına bakılmadan tüm engellilere hizmet sunulması için yasal düzenlemeler yapılmalıdır.⁴⁶ Özürllüler Kanunu'nda eksikliklerine rağmen engellilere yeni sosyal haklar getirmiş ve birikmiş olan sorunların çözümlenmesine önemli derece de katkı sağlamaya çalışmıştır.

KAYNAKLAR

Kitap ve Makaleler

- T.C. Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı Özürllüler Kanunu ve İlgili Mevzuat, T.C. Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı, Ankara 2006.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 17. Milli Eğitim Şurası, Ankara 2007.
- Aysoy, M., *Yoksulluk Açısından Özürllülük, Yoksulluk Sempozyumu*, Deniz Feneri Yayını 2003.
- Başaran, S., *Özürllülerin Toplumsal Bütünleşmesinde Yerel Yönetimlerin Önemi, Sosyal Politikalar Dergisi*, Sayı 2, 2007.
- Gökçeoğlu, Balcı, Ş., *Tutunamayanlar ve Hukuk*, Dost Kitabevi, Mart 2007.
- Karakaş, K., *Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları, Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, Cilt-2, Sayı-2, Kasım 2002.
- Komisyon, *Otistik Çocukların Eğitiminde Aile El Kitabı*, MEB, Ankara 2002.
- Seyyar, A., *Sosyal Siyaset Açısından Özürllülüğe Karşı Mücadele*, Türdav Yayınları, İstanbul 2001.
- Seyyar, A., *"Bakıma Muhtaç Yoksulların Evde Bakımının Kurumsallaştırılması", Yoksulluk ve Sosyal Hizmetler Sempozyumu*, Hacettepe

⁴⁵ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 17. Milli Eğitim Şurası, Ankara 2007, s. 58.

⁴⁶ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 17. Milli Eğitim Şurası, Ankara 2007, s. 59.

- Üniversitesi- Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Yayınları, Ankara 2003.
- Seyyar, A., *Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele*, Deniz Feneri Yayınları, 2003.
- Seyyar, A., "Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede STK'ların Rolü ve Önemi", 1. *Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi*, 4-6 Haziran 2004, ÇOMU Dardanos Tesisleri, Çanakkale.
- Seyyar, A., "Türkiye'de Özürlülere Tanınan Sosyal Haklar", *Ribat Dergisi*, Kasım 2007.
- Özbudun, S., "Bir Ayrımcılık Aracı ve Tarzı Olarak Yoksulluk", *Felsefe Logos Dergisi*, 2006.
- Özsoy, Y., Özyürek, M., Eripek, S., *Özel Eğitime Giriş*, Kartepe Yayınları, Ankara 1998
- Öztürk, M., *Hayata Dokunuş-2*, İlke Yayıncılık, İstanbul 2008.

İnternet Kaynakları

- www.beyazay.org.tr
<http://orgm.meb.gov.tr/Mevzuat/573.htm>
http://ozelegitimci.blogcu.com/ozel-egitim-nedir_627077.html
www.ozida.gov.tr
www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2haberno=6501
www.rehabilitasyon.com
www.tofd.org.tr